האם כֵּיוָן דְּלשניה עצמה לֵית לָהּ – אין לה כְּתוּבָּה, כמבואר להלן (ק:), לֵית לָהּ – אין לבתה מָזוֹנֵי, כיון דתנאי כתובה בכתובה, אוֹ דִלְמָא שיש לה מזונות, מפני שרק אִמָּהּ, דְּעָבְדָא אִיפּוּרָא – שעשתה איסור בכך שנישאה לו, קָנְסוּהָ רַבָּנָן ואמרו שאין לה כתובה, אבל אִיהִי – בתה, דְּלֹא עָבְדָא אִיפּוּרָא, לֹא קָנְסוּהָ רַבָּנָן, וניזונת מנכסי אביה. תֵּיקוּ.

ספק רביעי: בָּעֵי רָבָא, בַּת אַרוּסָתוֹ – הבא על ארוסתו, וילדה לו בת, ומת, ויש לו בנים מאשה אחרת, האם יֵשׁ לָהּ לבת מָזוֹנוֹת מנכסי האב אוֹ אֵין לָהּ מָזוֹנוֹת. ומבארת הגמרא את צדדי הספק, האם כֵּיוָן דְּאִית לָהּ לארוסה כְּתוּבָּה, שאם ימות או יגרשנה תטול כתובה, אם כן אִית לָהּ לבתה מזונות, שתנאי כתובה ככתובה. אוֹ דִלְמָא, כֵּיוָן דְּלָא תַּקִּינוּ רַבָּנָן לכתוב כְּתוּבָּה לאשה עַד שֶׁעַת נִישּׂוּאִין, יש לומר דְּלֵית לָהּ מזונות, שכשם שלא תיקנו לכתוב כתובה לארוסה, כך לא תיקנו לה תנאי כתובה. תֵּיקוּ.

ספק חמישי: בָּעֵי רַב פָּפָּא, בַּת אֲנוּסָתוֹ – אדם שאנס נערה ואחרי כן נשאה וילדה לו בת, ומת, האם יֵשׁ לָהּ לאותה בת מָזוֹנוֹת מן האחין, אוֹ אֵין לָהּ מָזוֹנוֹת. ומבארת הגמרא, אַלִּיבָּא דְּרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה, לֹא תִּיבָּעֵי לָךְ – אין מקום לספק זה, כיון דְּאָמַר שאם מת האונס אחר שנשאה יֵשׁ לָהּ לאנוסה כְּתוּבָּה מָנֶה, ואם כן חייב אף במזונות הבת, שזהו תנאי כתובה. כִּי תִּיבָּעֵי לָךְ – והספק הוא רק אַלִּיבָּא דְּרַבָּנָן, דְּאָמְרִי, יָצָא כֶּתֶם קְנָסָהּ בִּכְתוּבָּתָהּ – כיון ששילם לאביה את כסף קנסה, שוב אין לה כתובה, ולדבריהם יש להסתפק, מַאי – מה הדין במזונות בתה. וצדדי הספק הם, האם כֵּיוָן דְּלֵית לָהּ לאנוסה כְּתוּבָּה, לֵית לָהּ לבתה מָזוֹנֵי, שתנאי כתובה ככתובה. אוֹ דִלְמָא, הרי כְּתוּבָּה עצמה, טַעֲמָא מַאי – מדוע תיקנוה חכמים לאשה, כְּדֵי שֶׁלֹּא תְּהֵא קַלָּה בְּעֵינָיו לְהוֹצִיאָהּ – לגרשה, כיון שיודע שיצטרך ליתן לה כתובתה, וְהָא – והרי אנוסה לֹא מָצֵי מַפֵּיק לָהּ – אין הבעל יכול לגרשה, שנאמר (דברים כב כט) 'לֹא יוּכַל שַׁלְּחָהּ כָּל יָמָיו', ולכן לא תיקנו לה כתובה, אבל זהו רק לגבי גוף הכתובה, אבל תנאי כתובה כגון חיוב מזונות לבת, שאינו מטעם זה, שמא תיקנו לה, ויש לה מזונות. תֵּיקוּ.

* * *

שנינו במשנה: שאחד מתנאי הכתובה הוא, 'אַתְּ תֵּהֵא יַתְבָא בְּבֵיתִי וכו' ומיתזנא מנכסי כל ימי מיגר אלמנותיך בביתי'. כלומר, את תהיי יושבת בביתי וניזונת מנכסי כל ימי אלמנותיך בביתי. הגמרא מביאה ברייתא בביאור לשון זו: תָּנֵי רַב יוֹסֵף בברייתא, יש ללמוד את הלשון כך, 'בְּבֵיתִי' – רק אם יש לו בית גדול הראוי לה וליורשים לדור בו, חייבים היורשים להניח לה לגור בו לפי כבודה, ואינם יכולים לשלחה לבית אביה ולזון אותה שם, וְלֹא 'בִּבְיקְתִי' – ולא בביקתא, שזהו צריף צר ודחוק, שאם הניח ביקתא ואין שם מקום ליורשים ולה בריוח, אינם חייבים לתת לה לדור שם, אלא יכולים לשלחה מאצלם.

מוסיף רב יוסף: אף שאינה דרה בביתו, אֲבָל מְזוֹנֵי אִית לָהּ – צריכים היורשים לזון אותה בביתה, ואין אומרים שחיובו לזונה הוא רק כשהיא בביתו. אמנם מַר בַּר רַב אַשֵׁי אָמַר, שֶׁאֲפִילּוּ מְזוֹנֵי נַמֵּי לֵית לָהּ – אף מזונות אין לה, כשאינה דרה בביתו, כיון שהתנה את המזונות בכך שתשב בביתו, וכיון שאינה בביתו אינה ניזונת.

פוסקת הגמרא את ההלכה: וְלֵית הִלְכְתָא – אין הלכה כְּמַר בַּר רַב אַשֵׁי, אלא אף כשאינה דרה בביתו מחמת שביתו קטן, יש לה מזונות.

* * *

הגמרא מביאה מימרות שונות בענין אלמנה, מתי היא מפסידה את מזונותיה: אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר שְׁמוּאֵל, אלמנה שְׁתָבְעוּהָ – בקשו ממנה לְהִנָּשֵׂא, וְנִתְפַּיְּסָה – והסכימה, אף אם עדיין לא נישאה, אֵין לָהּ מָזוֹנוֹת מנכסי בעלה, לפי שהבעל כתב לה שתיזון מנכסיו כל ימי 'מיגר אלמנותיך', כלומר כל זמן שתמשך באלמנותה ולא תנשא מחמת כבודו, וכיון שנתרצתה להנשא לאחר אין כאן 'מיגר אלמנותיך'.

תמהה הגמרא: משמע מדברי שמואל שרק אם התפייסה להנשא אין לה מזונות, הָא – אבל אם לֹא נִתְפַּיְּסָה, יֵשׁ לָהּ מָזוֹנוֹת, ואף אם מה שנמנעה מלהנשא אינו מחמת כבוד בעלה, אלא מחמת שאותו אדם שרצה לישאנה לא היה הגון לה, וקשה, מדוע יש לה מזונות, והרי הטעם שאינה נשאת אינו מחמת כבוד בעלה. מתרצת הגמרא: אָמַר רַב עָנָן, לְדִידִי מְפַרְשָׁא לִי מִינַּיהּ דְּמַר שְׁמוּאֵל – אני שמעתי פירוש דבר זה מפיו של שמואל, שאכן רק אם אָמְרָה שאינה רוצה להנשא מַחֲמַת כבוד פָּלוֹנִי בַּעֲלִי, אז יֵשׁ לָהּ מָזוֹנוֹת, אך אם לא נתפייסה להנשא מַחֲמַת שהיו אלו בְּנֵי אָדָם שֶׁאֵינָן מְהוּגָּנִין לָהּ, אֵין לָהּ מָזוֹנוֹת מנכסי בעלה, לפי שאינה נמנעת מלהנשא מחמת כבוד בעלה, ואין אני קורא בה 'כל ימי מיגר אלמנותיך'.

דין נוסף בענין זה: אָמַר רַב חִסְדָּא, אלמנה שזִּנְּתָה, אֵין לָהּ מָזוֹנוֹת מנכסי בעלה, שהרי אינה שומרת על כבוד בעלה אלא מחזרת אחרי אנשים אחרים.

דין נוסף: אָמַר רַב יוֹסֵף, אלמנה שכִּיחֲלָה וּפֵירְכָּסָה – התקשטה, כדי שבני אדם ירצו בה, אֵין לָהּ מָזוֹנוֹת, לפי שגילתה דעתה שהטעם שאינה נשאת אינו מחמת כבוד בעלה, אלא שעדיין לא מצאה אדם הגון לה.

מבארת הגמרא: מַאן דְּאָמַר – רב חסדא שאמר שאם זִנְּתָה אין לה מזונות, אף שלא גילתה דעתה בפירוש שרוצה להנשא, כָּל שֶׁכֵּן שסובר שאם כִּיחֲלָה וּפֵירְכְּסָה אין לה מזונות. אך מַאן דְּאָמַר – רב יוסף שאמר שאם כִּיחֲלָה וּפֵירְכְּסָה אין לה מזונות, היינו רק באופן זה, אֲבָל אם זִנְּתָה, אִית לָהּ – יש לה מזונות, מַאי טַעְמָא, כיון שיתכן שבאמת אינה רוצה להנשא, ומה שזנתה היינו כיון שֵׁיצֶר אָנְסָהּ – מחמת תאוותה לבעל עשתה כן.

הגמרא פוסקת את ההלכה בכל המימרות הללו: וְלֵית הִלְכְתָא כְּכָל הָנֵי שְׁמַעְתָּתָא – אין ההלכה ככל השמועות האלו, אלא אף אם תבעוה להנשא ונתפייסה, או זינתה, או כיחלה ופירכסה, יש לה מזונות. ולא אמרו שמפסידה מזונותיה אֶלָּא כִּי הָא – כמו דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, הַתּוֹבַעַת כְּתוּבָּתָהּ בְּבֵית דִּין, שזו ראיה שהיא רוצה להנשא וזקוקה למעות, אֵין לָהּ מָזוֹנוֹת, לפי שאינה בכלל 'כל ימי מיגר אלמנותיך בביתי', שהרי אינה אלמנה בשביל כבודו.

מקשה הגמרא: וְלֹא – וכי התובעת כתובתה בבית דין אין לה מזונות, וְהָתַנְיָא בברייתא, מָכְרָה כְּתוּבָּתָהּ לאחרים, שיקבלו הם את כסף כתובתה, וְכֵן אם מְשָׁכְנָה את כְּתוּבָּתָהּ – שנתנה את הקרקע המיוחדת לכתובתה כמשכון לבעלי חובה, או עָשָׂתָה את הקרקע המיוחדת לְכְתוּבָּתָהּ 'אַפּוֹתִיקִי' לְאדם אַחֵר שהיתה חייבת לו ממון, שיגבה את חובו מקרקע זו, אֵין לָהּ מָזוֹנוֹת, שכיון שעשתה כן, הרי זה כאילו גבתה כתובתה, ושוב אין לה מזונות. ומשמע מהברייתא שרק הָנֵי – מעשים אלו, אֵין – אכן גורמים לה להפסיד את מזונותיה, לפי שהם נחשבים כגביית הכתובה, אֲבָל אשה שרק תּוֹבַעַת כתובתה בבית דין, ועדיין לא גבתה אותה, לֹא – אין היא מפסידה מזונותיה, ואיך אמר שמואל שאין לה מזונות.

מתרצת הגמרא: אין לדייק מהברייתא שבתביעה לבד אין האשה מפסידה, אלא כך יש לדייק, הָנֵי – אופנים אלו שהוזכרו בברייתא, בֵּין אם עשתה כן בְּבֵית דִּין וּבֵין אם עשתה כן שֶׁלֹּא בְּבֵית דִּין, אין לה מזונות, מה שאין כן בתּוֹבַעַת כתובתה שלא הוזכרה בברייתא, רק אם עשתה כן בְּבֵית דִּין, אֵין – אכן אין לה מזונות, אבל אם תבעה כתובתה שֶׁלֹּא בְּבֵית דִּין, לֹא – אינה מפסידה מזונותיה.

* * *

שנינו במשנה: וְכָךְ הָיוּ אַנְשֵׁי יְרוּשָׁלַיִם וכו' כותבין [את תהא יתבא בביתי ומיתזנא מנכסי כל ימי מיגר אלמנותיך בביתי], אנשי הגליל היו כותבין כאנשי ירושלים. אנשי יהודה היו כותבין עד שירצו היורשין ליתן לך כתובתיך, לפיכך אם רצו יורשין נותנין לה

המשך בעמוד רח

כתובתה ופוטרין אותה. הגמרא דנה כמו מי ההלכה: **אִתֲּמַר**, **רַב אָמַר**, **הֲלָכָה כְּאַנְשֵׁי יְהוּדָה**, שהדבר תלוי ביורשין, ואם רוצים יכולים לפרוע כתובתה ופטורים מהמזונות. **וּשְׁמוּאֵל אָמַר**, **הֲלָכָה כְּאַנְשֵׁי גָּלִיל**, שהדבר תלוי באלמנה, ואין יכולים לפרוע לה כתובתה שלא מרצונה. ומביאה הגמרא שכך אכן נהגו במקומותיהם: **בְּבָבֶל וְכָל פַּרְוָזְדָּא** – וכל הכרכים הסמוכים לה, **נָהוֹג כְּרַב** לפסוק כאנשי יהודה, **בְּנַהַרְדָּעָא וְכָל פַּרְוָזְדָּא** – וכל הכרכים הסמוכים לה, **נָהוֹג כְּשְׁמוּאֵל** לפסוק כאנשי ירושלים והגליל.

הגמרא מביאה מעשה בענין זה: **הַיְינוּ דְּאָתְיָא מְחוֹזָא** – מעשה באשה מהעיר מחוזא, שהיתה בכרכים הסמוכים לבבל, **דַּהֲוַת נְסִיבָא** – שהיתה נשואה **לְבַר נַהַרְדָּעָא**, ומת בעלה, **אֲתוּ לְקַמֵּיהּ** – באו לדין **לִפְנֵיו דְּרַב נָחְמָן**, לברר כיצד לנהוג, האם אפשר לכופה לקבל כתובתה ולהפטר ממזונותיה, כאנשי בבל, או לא. **שְׁמָעָהּ לְקָלָהּ דְּבָת מְחוֹזָא הִיא** – שמע רב נחמן את קולה של האשה, והכיר שהיא מבנות מחוזא, ולכן **אָמַר לְהוּ**, **בְּבָבֶל וְכָל פַּרְוָזְדָּא נָהוֹג כְּרַב**, ואפשר לכופה לקבל כתובתה. **אָמְרוּ לֵיהּ**, **וְהָא לְנַהַרְדָּעָא נְסִיבָא** – והרי היתה נשואה לבן נהרדעא. **אָמַר לְהוּ**, **אִי הָכִי** – אם כן הרי **נַהַרְדָּעָא וְכָל פַּרְוָזְדָּא נָהוֹג כְּשְׁמוּאֵל**, שאינם יכולים לכופה לקבל כתובה, ויש לנהוג בה כמנהג מקום בעלה, ואין היורשים יכולים לכופה לקבל כתובתה ולהפסיד מזונותיה.

מבררת הגמרא: **וְעַד הֵיכָא נַהַרְדָּעָא** – עד איזה מקום נחשב המקום כפרוודי נהרדעא, שיש לנהוג שם כמנהג נהרדעא. מבארת הגמרא: **עַד הֵיכָא דְּכָנֵי קַבָּא דִּנְהַרְדָּעָא** – עד מקום שמודדין תבואה במדת הקב שמודדין בנהרדעא.

* * *

הגמרא דנה בדין גביית כתובה על ידי אלמנה, האם מנכים לה מסכום כתובתה את בגדיה, כיון שהם מממון בעלה: **אִיתְּמַר**, **אַלְמָנָה** שבאה לבית דין לגבות כתובתה, **רַב אָמַר**, **שָׁמִין** בפרעון כתובתה את **מַה שֶּׁעָלֶיהָ** – את בגדיה, וכטעם שיבואר להלן. **וּשְׁמוּאֵל אָמַר**, **אֵין שָׁמִין** את **מַה שֶּׁעָלֶיהָ**, אלא נוטלת את בגדיה עמה מלבד מה שגובה בפרעון כתובתה.

הגמרא מביאה מחלוקת דומה שנחלקו רב ושמואל: **אָמַר רַב חִיָּיא בַּר אָבִין**, **וְחִילּוּפֵהּ בְּלָקִיט** – ולגבי שכיר הלוקט את תבואת בעל הבית, החליפו רב ושמואל את שיטותיהם, והיינו בשכיר שגר אצל בעל הבית ועושה מלאכתו, ולא קצב לו בעל הבית שכרו מתחילה, ובתוך אותו זמן נתן לו בעל הבית בגדים, ולאחר סיום מלאכתו כשבאים לקצוב את שכרו רוצה בעל הבית לשום את הבגדים בכלל שכרו, שלדעת רב אין מנכים לו את דמי הבגדים משכרו, כיון שבשעה שנתן לו את הבגדים נתנם לו על דעת שיטלם עמו, שהרי ידע שלא ישאר בביתו לעולם [מה שאין כן באלמנה, שבשעה שקנאם לא ידע שימות בחייה]. ולדעת שמואל שמים את הבגדים בשכרו, כיון שאינו חייב להלבישו, ובודאי היתה כוונתו שדמי הבגדים יהיו כלולים בשכרו [מה שאין כן באלמנה, שהרי היה חייב להלבישה].

אמנם **רַב סָפְרָא** חולק על רב חייא בר אבין ומתני – ושונה **'וְכֵן בָּלָקִיט'**, כלומר מחלוקתם בלקיט היא כמחלוקתם באלמנה, לדעת רב שמים את הבגדים שעליו בשכרו, ולשמואל אין שמים. והוסיף רב כהנא ואמר, **וְכֵן נָתַן בָּהּ סִימָנָא** – ונתן רב סימן לדבריו, **יַתְמָא וְאַרְמַלְתָּא** – יתום [והיינו לקיט] ואלמנה, **שָׁלַח וּפוֹק** – הפשט בגדיהן ושלח אותם ליתום, ששמים אף את בגדיהם.

הגמרא מבררת את ההלכה במחלוקת רב ושמואל: **אָמַר רַב נָחְמָן**, **אַף עַל גַּב דְּתָנֵן בְּמַתְנִיתִין דְּוָותֵיהּ דִּשְׁמוּאֵל** – אף ששנינו במשנה כדברי שמואל, שאלמנה הגובה כתובתה אין שמין מה שעליה, וכפי שיתבאר, מכל מקום **הִלְכְתָא כְּוָותֵיהּ דְּרַב** – הלכה כרב, ששמין מה שעליה. מבארת הגמרא היכן מבואר במשנה כדברי שמואל, **דְּתָנַן** במשנה (ערכין כד.), **אֶחָד הַמַּקְדִּישׁ** את כל **נְכָסָיו** לבדק הבית, **וְאֶחָד הַמַּעֲרִיךְ אֶת עַצְמוֹ** – שאומר ערכי עלי, וחייב לשלם דמי ערכו להקדש, ובא הגזבר למשכנו מנכסיו את ערכו הקצוב בפרשה (ויקרא כז), **אֵין לוֹ** לגזבר זכות למשכנו **לֹא בְּכֵסוּת אִשְׁתּוֹ, וְלֹא בִּכְסוּת בָּנָיו, וְלֹא בְּצֶבַע שֶׁצָּבַע לְשָׁמָן** – בגדים שצבע עבור אשתו ובניו, **וְלֹא בְּכֵלֵי חֲדָשִׁים שֶׁלָּקַח לְשָׁמָן** – שקנה עבורם, ומוכח ממשנה זו שכסות האשה נחשבת שלה ולא של בעלה, ומשום כך אין הגזבר יכול למשכנם עבור חוב הבעל, והיינו כדברי שמואל, שאין שמים את הבגדים של האלמנה, כיון שהם שייכים לה לגמרי. ועל זה אמר רב נחמן שאף שמשמעות המשנה כדברי שמואל, הלכה כרב.

אָמַר לֵיהּ רָבָא לְרַב נָחְמָן, וְכִי מַאַחַר דְּתָנֵן מַתְנִיתִין כְּוָותֵיהּ דִּשְׁמוּאֵל – מאחר ששנינו במשנה כדברי שמואל, **אַמַּאי הִלְכְתָא כְּוָותֵיהּ דְּרַב** – מדוע הנך אומר שהלכה כרב. **אָמַר לֵיהּ** רב נחמן, אכן **לְכַאוֹרָה כְּשְׁמוּאֵל דְּהִיטָא** – השונה את המשנה במרוצה נראה לו שהיא כדברי שמואל, אך **כִּי מְעַיְּינַתְּ בָּהּ** – לכשתעיין בדין זה, תבין שאין המשנה מסייעת לשמואל, ואדרבה, **הִלְכְתָא כְּוָותֵיהּ דְּרַב** ששמין אף את מה שעליה. **וּמַאי טַעְמָא, כִּי אֲקָנֵי לָהּ** – מה שהבעל מקנה את הבגדים לאשתו, כמבואר במשנה בערכין, היינו **אַדַּעְתָּא לְמֵיקָם קָמֵיהּ** – על דעת כן שתעמוד לפניו, ולכן בעודו חי שייכים הבגדים לה, ואין הגזבר יכול למשכנם, אבל **אַדַּעְתָּא לְמֵשְׁקַל וּלְמֵיפַּק** – על דעת שתטלם ותצא **לֹא אֲקָנֵי לָהּ** – לא התכוין להקנות לה, ולכן במיתתו כשבאה לגבות כתובה הרי היא כאשה שיוצאת מבעלה, ושמין את בגדיה.

הגמרא מביאה מעשה בענין זה: **כַּלְּתָא דְּבֵי בַּר אֲלִישִׁיב** – כלתו של אחד מבני משפחת אלישיב, מת בעלה, **וַהֲוָה קָא תָּבְעָה כְּתוּבָּתָהּ מֵיתָמֵי** – ותבעה את כתובתה מן היתומים, **הָווּ קָא מְמַטֵּי לְהוּ לְבֵי דִּינָא** – והזמינה את היתומים לבית דין. רצו היתומים שיראו הדיינים את כל הבגדים שעליה, כדי שישומו אותם וינכו אותם בכתובתה, ולכן **אָמְרֵי** – אמרו לה, **וְיֵלָא לָן מִילְּתָא דְּתֵיזְלֵי הָכֵי** – זלזול הוא עבורינו שתלכי עמנו לבית דין בלבוש פשוט שכזה, **אַזְלָא לְבֵישְׁתִּינְהוּ וְאֵיכַּסְתִּינְהוּ לְכוּלֵּיהּ מָנָא** – הלכה ולבשה והתכסתה בכל בגדיה, **אֲתוּ לְקַמֵּיהּ דְּרַבִינָא** – באו עמה לדין אצל רבינא, **אָמַר לְהוּ הִלְכְתָא כְּוָותֵיהּ דְּרַב, דְּאָמַר אַלְמָנָה שָׁמִין מַה שֶּׁעָלֶיהָ** – ויש לשום את כל בגדיה שלבשה בכתובתה.

* * *

הגמרא מביאה מעשים בענין גביית נדוניא מנכסי האב לבת הבאה להנשא: **הַהוּא דְּאָמַר לְהוּ** – מעשה באדם שאמר לבניו בצוואת שכיב מרע לפני מותו, **נְדוּנְיָא לִבְרָת** – תנו בגדים ותכשיטים לבנותי כנדוניא, והיו קצובים הבגדים והתכשיטים, **וְזַל נְדוּנְיָא** – והוזל הנדוניא, שכשקצב את הנדוניא היה שוה סכום מסויים והוזל, **אָמַר רַב אִידִי בַּר אָבִין**, אין אומרים שניתן לבנות את דמי הנדוניא ביום הצוואה, אלא נותנים לה את דמי הנדוניא כפי שויים בעת, **וּפוֹרְנָא לְיַתְמֵי** – והריוח ליתומים, שמשלמים פחות ממה שהיתה הנדוניא שוה בעת הצוואה.

מעשה נוסף בענין זה: **הַהוּא דְּאָמַר לְהוּ** – מעשה באדם שאמר לבניו בצוואת שכיב מרע לפני מותו,

אַרְבַּע מָאָה זוּזֵי מִן חַמְרָא לְבָרַת – ארבע מאות זוז מהיין שבנכסי יהיה לבתי לנדוניתה, ולבסוף אַיְיקַר חַמְרָא – התייקר היין, אָמַר רַב יוֹסֵף, רַוְוחָא לְיָתְמֵי – הרווח ליתומים, כלומר נותנים ליתומים רק ארבע מאות זוז מדמי היין, ואינם צריכים ליתן לבתו מהיין כשיעור שהיה שווה ארבע מאות זוז ביום הצוואה, שזהו יותר מארבע מאות זוז עתה, כיון שלא התכוון האב שיתנו את היין עצמו בשווי ארבע מאות זוז, אלא שיתנו לה ארבע מאות זוז בלבד, ושעבד את היין לכך.

* * *

הגמרא מביאה מחלוקת בענין מזונות האלמנה: קְרֵיבֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן – קרוביו של רבי יוחנן, חֲווּ לְהוּ אִיתַּת אַבָּא – היתה אשה לאביהם, דַּחֲווּ קָמַפְּדָה מְזוֹנֵי – שהיתה אוכלת יותר מהרגילות, וכשעמד אביהם למות חששו הבנים שמא תעשה כן אף לאחר מיתת האב, ותפסיד להם מנכסיהם, אֲתוּ לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן – באו לשאול את רבי יוחנן עצה מה לעשות עמה. אָמַר לְהוּ רבי יוחנן, אֲזִילוּ וְאִמְרוּ לֵיהּ לַאֲבוּכוֹן – לכו ואמרו לאביכם, דְּנַיְיחֵד לָהּ אַרְעָא לְמָזוֹנָהּ – שייחד לה בצוואת שביב מרע ובעדים קרקע למזונותיה, ואם תתרצה בכך לא תקבל מזונות אלא כשיעור הקרקע שייחד למזונותיה, וכך עשו. לאחר זמן אכן מת אביהם, וַאֲתוּ לְקַמֵּיהּ דְּרֵישׁ לָקִישׁ – באו לפני ריש לקיש לדין, אָמַר לְהוּ, כיון שייחד לה קרקע למזונותיה, כָּל שֶׁכֵּן שֶׁרִיבָּה לָהּ – שנתווסף לה זכות למְזוֹנוֹת, שאין מפרשים את כוונתו שתתפרנס רק מקרקע זו, אלא אדרבה, שאם לא יתנו לה היורשים מזונות מרווחים אלא מצומצמים, תוכל ליטול מהקרקע מזונות נוספים, אבל אין כוונתו לשעבד דווקא קרקע זו למזונותיה, שהרי כל נכסיו משועבדים לכך. אָמְרוּ לֵיהּ היורשים לריש לקיש, וְהָא רַבִּי יוֹחָנָן לֹא אָמַר הָכִי, אלא אדרבה, נתן לנו עצה זו כדי לפוטרנו מחיוב מזונותיה. אָמַר לְהוּ ריש לקיש, אני עומד על דעתי, וְזִילוּ הָבוּ לָהּ – לכו ותנו לה מזונותיה, וְאִי לֹא תתנו לה, מַפֵּיקְנָא לְכוּ רַבִּי יוֹחָנָן מֵאוּנֵיכוּ – אוציא לכם את דברי רבי יוחנן מאוזניכם, כלומר, אנדה אתכם. אֲתוּ – באו היורשים לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן ואמרו לו את דברי ריש לקיש, אָמַר לְהוּ רבי יוחנן, מָה אֶעֱשֶׂה, שֶׁכְּבָר חָלוֹק עָלַי – ריש לקיש שהוא אדם גדול בערכי וראוי לחלוק עלי, חולק עלי, ולכן עשו כדבריו.

הגמרא מבארת שאף לרבי יוחנן יש חילוק בדבר: אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, לְדִידִי מְפָרְשָׁא לִי מֵינֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן – אני שמעתי פירוש דבר זה מרבי יוחנן, שיש חילוק באופן שייחד לה את הקרקע למזונותיה, אם אָמַר שמייחד קרקע זו 'לְמָזוֹנוֹת', משמע שְׁרִיבָּה לָהּ מְזוֹנוֹת, שאם לא יהיו לה מספיק מזונות תוכל ליטול מהקרקע הזו, אך אם אָמַר שמייחד לה קרקע 'בְּמָזוֹנוֹת', משמע שקָצַץ לָהּ מְזוֹנוֹת, וכאילו אמר שקרקע זו תהא קצובה לה בחוב המזונות שיש לו אליה, ולא תגבה מקרקעות אחרות.

הדרן עלך נערה שנתפתתה

פרק חמישי – אף על פי

הפרק שלפנינו עוסק בחיובים המוטלים על הבעל ועל האשה מחמת האירוסין או הנישואין, בחיוב תשלום עיקר הכתובה ותוספת כתובה, בחיוב מזונות ועונה. וכמו כן במלאכות שהאשה חייבת לעשות עבור בעלה. עוד יבואר בפרק זה הזמן שנותנים לבעל ולאשה להכין עצמם לנישואין, וכן דין בעל או אשה שמרדו זה בזה.

משנה

במשנה שבפרק ראשון (לעיל י:) התבאר שהנושא בתולה כתובתה מאתים, והנושא אלמנה כתובתה מנה, ומשנתינו מבארת שזהו רק 'עיקר כתובה' שחייבוהו חכמים, אך יש לבעל אפשרות להוסיף על החיובים אלו: אַף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ חכמים שהנישאת בְּתוּלָה, גּוֹבָה מָאתַיִם זוז מבעלה, אם מת או גירשה, וְהנישאת אַלְמָנָה גובה מָנֶה, מכל מקום אִם רָצָה הבעל לְהוֹסִיף לאשתו בכתובתה, אֲפִילּוּ מֵאָה מָנֶה, יוֹסִיף – רשאי להוסיף. ובאופן כזה, שהוסיף לה בכתובתה, וְנִתְאַרְמְלָה [–נתאלמנה] אוֹ שֶׁנִּתְגָּרְשָׁה, בֵּין אם אירע כן מִן הָאֵרוּסִין, קודם שנשאה, וּבֵין מִן הַנִּשּׂוּאִין, לאחר שנשאה, גּוֹבָה אֶת הַכֹּל, בין את עיקר הכתובה ובין את התוספת, כיון שכשכתב לה כתובה מן האירוסין היתה כוונתו שתזכה מיד גם בתוספת שכתב לה. רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה חולק וְאוֹמֵר, רק מִן הַנִּשּׂוּאִין גּוֹבָה אֶת הַכֹּל, אבל אם התאלמנה או התגרשה מִן הָאֵרוּסִין, בְּתוּלָה גּוֹבָה מָאתַיִם, וְאַלְמָנָה גובה מָנֶה, ואינה גובה תוספת. והטעם לכך, משום שאומדים את דעתו, שֶׁלֹּא כָּתַב לָהּ בעלה תוספת זו אֶלָּא עַל מָנָּת לְכוֹנְסָהּ – משום חיבתה שישאנה, ונתכוון להתחייב בתוספת זו מן הנישואין ואילך, ומה שכתב לה את התוספת בעת האירוסין, הוא כדי שתדע כמה הוא עתיד לכתוב לה, וכיון שלא נשאה לבסוף, פטור מן התוספת.

המשנה דנה אם אשה יכולה למחול לבעלה על עיקר כתובתה: רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אִם רָצָה הבעל לפחות מסכום הכתובה שתיקנו לה חכמים, והאשה מסכימה לכך, אמנם אינו יכול לבטל תקנת חכמים לגמרי ולא לכתוב לה כלל שטר כתובה, אך יכול לעשות כן על ידי תחבולה, וכך יעשו, כּוֹתֵב לְבָתּוּלָה שֶׁטָּר כתובה שֶׁל מָאתַיִם זוז כדינה, וְהִיא כּוֹתֶבֶת לו בשובר הִתְקַבַּלְתִּי מִמְּךָ מָנֶה, אף שבאמת לא קיבלה. וְכֵן לְאַלְמָנָה, כותב כתובה של מָנֶה, וְהִיא כּוֹתֶבֶת לו בשובר הִתְקַבַּלְתִּי מִמְּךָ חֲמִשִּׁים זוז, ואף שלא קיבלה, וכשיגיע זמנן לגבות יגבו רק מחצית, שהרי הודו שנפרעו חצי כתובה. רַבִּי מֵאִיר חולק וְאוֹמֵר, כָּל הַפּוֹחֶתֶת לְבָתּוּלָה מִמָּאתַיִם וּלְאַלְמָנָה מִמָּנֶה, שזהו עיקר כתובה שיש להם, הֲרֵי זוֹ בָּעִילַת זְנוּת, כלומר כבעילה שלא בחופה וקידושין כדת משה וישראל.

* * *

גמרא

שנינו במשנה: 'אם רצה להוסיף אפילו מאה מנה יוסיף'. מקשה הגמרא: פְּשִׁיטָא שהבעל יכול להתחייב לאשתו כמה שירצה, ומה חידשה משנתינו. מתרצת הגמרא: מַהוּ דְּתֵימָא קִיצּוּתָא עָבְדוּ רַבָּנַן – היינו סבורים לומר שקצבו חכמים את סכום הכתובה למנה או מאתים בדוקא, והקפידו שלא יוסיף על כך הבעל, כדי שֶׁלֹּא לְבַיֵּישׁ אֶת מִי שֶׁאֵין לוֹ להוסיף בכתובתו, קָא מַשְׁמַע לָן שלא חששו לכך, אלא רשאי להוסיף כרצונו.

* * *

[שנינו במשנה: אִם רָצָה לְהוֹסִיף כו' אפילו מאה מנה יוסיף]. הגמרא מבארת שדין תוספת הכתובה כבכתובה. מדייקת הגמרא: 'אם רָצָה לְכָתְבָהּ לָהּ אפילו מאה מנה יכתוב' לֹא קָתָנֵי במשנה, שאז היה משמע שהבעל כותב לה מתנה בפני עצמה, ואין זה חלק מכתובתה, אֶלָּא נקט התנא 'אם רָצָה לְהוֹסִיף', שמשמעותו הוספה וחיבור לעיקר הכתובה, ולמדנו מכך שדין תוספת כתובה כעיקר הכתובה. ודיוק זה מְסַיַּיע לֵיהּ לְדברי דְּרַבִּי אַיְבוּ אָמַר רַבִּי נַאי, דְּאָמַר רַבִּי אַיְבוּ, אָמַר רַבִּי נַאי, תְּנַאי כְּתוּבָּה כִּכְתוּבָּה דָּמֵי – חיוב שנתחייב הבעל לאשתו על ידי כתובתה ואינו מעיקר הכתובה, כגון התוספת שהוסיף לה הבעל, או החיובים שחייבוהו חכמים [השנויים בפרק הקודם], דינם כדין כתובה עצמה.

מבארת הגמרא: וְנִפְקָא מִינָּהּ מכך שדין תנאי כתובה ככתובה, לגבי ארבעה עשר דינים: א. לְאשה המוֹרֶדֶת כתובתה לבעלה או לאחר, שאם תתאלמן או תתגרש יזכה בה תחתיה, שאף התוספת בכלל המכירה, ואינה יכולה לומר שמכרה רק את עיקר הכתובה, כיון שאף תוספת הכתובה מכונה 'כתובה'. ב. וּלְמוֹחֶלֶת על כתובתה לבעלה או ליורשים, שאף התוספת מחולה. ג. לְמוֹרֶדֶת בבעלה מתשמיש, ששנינו להלן (סג.) שפוחתין לה מכתובתה שבעה דינרין לשבוע, עד שתפסיד כל כתובתה, ואחר כך מגרשה

המשך בעמוד רז

ואינה מקבלת כתובה, שפוחתים לה אף מהסכום של תוספת הכתובה. ד. **וּלְפוֹנָמָת** – אשה שהתגרשה ותובעת כתובתה, ובעלה טוען שפרע את כל כתובתה, והיא אומרת שנפרעה רק מקצת מכתובתה, שבכך היא פוגמת ומחסירה מכתובתה, ושנינו להלן (פז.) שאינה נפרעת את שאר כתובתה אלא בשבועה, שלא נפרעה כולה, ודין זה הוא אף אם פגמה בתוספת, שאמרה שקיבלה חלק מתוספת הכתובה, שאינה גובה אף את עיקר הכתובה אלא בשבועה. ה. **לְתוֹבַעַת** – אלמנה שתבעה כתובתה בבית דין, שהדין הוא שמפסידה את זכותה להיות ניזונת מנכסי היתומים, כמבואר לעיל (ע"א), והוא הדין אם תובעת תוספת כתובה, שהפסידה מזונותיה. ו. **וּלְעוֹבֶרֶת עַל דָּת** – אשה שאינה מקיימת את הדברים שמנו חכמים להלן (עב.) הנקראים 'דת משה', שאיסורם מן התורה, כגון שמאכילה את בעלה אוכל שאינו מעושר, או 'דת יהודית', ואילו דברים שנהגו בהם בנות ישראל, כגון שיוצאת וראשה פרוע, דינה שבעלה מגרשה ואינה מקבלת כתובה, ומפסידה אף את התוספת.